

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2025

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 30.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohloholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba Potso ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o tlameha ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C.
 - Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
- KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalishitsweng leqepheheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Le ahlolwa ke mang?'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Tlhaho ya Moshoeshoe'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Tswalo la ka le a hana'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Ke motsho ke motle'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Nke ke ka ba swetsa'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA TLHOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba ya tse kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	19
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	19
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	22
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	24
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	24
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	27
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	27
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	29
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	29

ELA TLHOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore o fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	DINOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: THOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba potso e latelang.

LE AHLOLWA KE MANG? – TM Lethota

1	Ha le bolaya lona babolai,
2	Lona le bolayang ka tumello;
3	Na le bolawa ke mang?
4	Ha lona le tshwara mahlana,
5	Lona le le a tsamayang a tsotse,
6	Na le tshwarwa ke mang?
7	Ha le tshwara mashodu,
8	Lona le le a utswang le mamao,
9	Na le ahlolwa ke mang?
10	Ha le ahlola boMabeta,
11	Lona le beta le ona masea,
12	Na lona le ahlolwa ke mang?
13	Ha le tsekisa babui ba nnete,
14	Lona leshano e le dijo tsa lona,
15	Na lona le tsekiswa ke mang?

Sethothokisi se sebedisitse tomatso ho kgalemela batho ba ahlolang ba bang jwalo ka ha eka bona ha ba na diphoso. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona, o ipapisitse le dikahare tsa thothokiso ena le diketsahalo tsa bophelo ka kakaretso.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TLHAHO YA MOSHOESHOE – DCT Bereng

- 1 Ke lang motseng lekutukutu?
- 2 Rata le bidietsang diotlwaneng?
- 3 Ho utlwiweng basadi ba tshalakang le malapa?
- 4 Bahlankana ba qamakelang ka hohle?
- 5 Banna ba phehile kang ho entse jwang?
- 6 Meropa e kgatinngwa ho hlahileng?
- 7 Manaka a hoa, a houtsa a utlwang?
- 8 Thomo di duma letomotomo ho etsahetseng?
- 9 Phala di lla piipii, pii e hlahile kae?
- 10 Basadi fahleho di a bososela,
- 11 Barwetsana ba maketse feela
- 12 Banna ba botsana ka thata ...
- 13 Naha ya hlaka mmala,
- 14 Thaba tsa yona tsa dumaela;
- 15 Lehlaso la aparela dithaba,
- 16 La tsamaya le buisa mahaha ka hohle.
- 17 Phoofole tsa etsa lehlaphahlapha,
- 18 Nyamatsane tsa phalla ka hohle;
- 19 Batho ba lesa diphoofolo, ba makalla ditaba,
- 20 Taba tsa hlolla banna le basadi.

- 2.1 Lentswe 'basadi', le hlaha molathothokisong wa 3 le wa 10. Hona ho re bopela phetapheto ya mofuta ofe? (1)
- 2.2 Bolela bokgabo bo le bong bo hlahang melathothokisong ya 1 ho ya ho 9, o be o fane ka bohlokwa ba bona. (3)
- 2.3 Fana ka moelelo o otlohileng wa molathothokiso wa 5. (1)
- 2.4 Ke mokgabisopuo ofe o fumanwang molathothokisong wa 16? (1)
- 2.5 Bohlokwa ba tshebediso ya kgonyetso molathothokisong wa 10 ke bofe? (2)
- 2.6 Hlalosa maikutlo a qholotswang (tshikgunngwang) ke thothokiso ena yohle. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TSWALO LA KA LE A HANA – KPD Maphalla

- 1 Tswalo la ka le a hana morena,
- 2 Tswalo la ka ha le dumele mobabatsehi;
- 3 Ha wena o re ke hlekefetse mekopakopa
- 4 Lona le re mafutsana le ona ke batho.

- 5 Tswalo la ka le a hana morena,
- 6 Tswalo la ka le a hana mookamedi;
- 7 Ha wena o re ke kgaohane le dihole
- 8 Lona le re le tsona di bopilwe ke Yena.

- 9 Tswalo la ka le a hana morena,
- 10 Tswalo la ka le a hana matwetwe;
- 11 Le re polelo tsa molomo ke modumo feela,
- 12 Tabataba e tla hlaka mohla kahlolo.

- 13 Tswalo la ka le a hana morena
- 14 Tswalo la ka le a hana, le a latola;
- 15 Ha le nke tjootjo, ha le dumele kgweela,
- 16 Le re nkgekge ya bophelo ke Modimo feela.

- 3.1 Bolela mokgabisopuo o sebedisitsweng temanathothokisong ya 1, o be o qotse mola o tiisang karabo ya hao. (2)
- 3.2 Qolla lentswe le re bopelang phetapheto ya mantswe e tsepameng temanathothokisong ya 3, o be o fane ka bohlokwa ba yona melathothokisong eo. (3)
- 3.3 Ka mantswe a hao, hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 11. (1)
- 3.4 Bohlokwa ba tshebediso ya lehlaso ke bofe thothokisong ee? (2)
- 3.5 Na ke NTLHA kapa MOHOPOLO hore nkgekge ya bophelo ke Modimo feela? Sheba molathothokiso wa 16. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE MOTSHO, KE MOTLE – KPD Maphalla

- 1 A ke le mameleng pina ke ena
- 2 Lekodilo la dinako tse ntjha;
- 3 Pina ena e mathemalodi
- 4 E thoba maikutlo a sithabetse.

- 5 Pina e binnwe ke dikgabane maoba,
- 6 Di e binne di e tsanyaola dikgeleke;
- 7 Di e binne di thenthetsa dikakapa
- 8 Di re, 'Ha e le nna ke motsho, ke motle.'

- 9 'Nna ke motsho, ke motle,
- 10 Ke pabala hara kgabane tsa lefatshe;
- 11 Hara ditjaka le nna ke tjaka,
- 12 Ke ikotla sefuba ha ke ikgalale.'

- 13 'Nna ke motsho ke motle,
- 14 Ke ema kapele ha ke thonngwa ka lebitso;
- 15 Le ha a itshasitse mabewana a lefatshe
- 16 Le nna ke Seilatsatsi ha ke tlakasele.'

- 4.1 Bolela mokgabisopuo o sebedisitsweng temanathothokisong ya 4, o be o qotse mola o tiisang karabo ya hao. (2)
- 4.2 Qolla mantswe a re bopelang phetapheto ya mantswe e tsepameng temanathothokisong ya 2, o be o fane ka bohlokwa ba yona melathothokisong eo. (3)
- 4.3 Anastrofi e sebedisitse molathothokisong ofe, temanathothokisong ya 4? (1)
- 4.4 Hobaneng ha sethothokisi se sebedisitse kgefutsohare molathothokisong wa 9? (2)
- 4.5 Hlalosa tshusumetso eo dikahare (dikateng) tsa thothokiso ena di nang le yona ho wena. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG**POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**

O TLAMEHA ho araba potso ena.

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

NKE KE KA BA SWETSA – TM Lekitlane

- 1 Nka hopola tsa bona ditshokelo le dinyefolo,
- 2 Ka hopola ohle a bona matonomapesa, meleko,
- 3 Ke hopole boswele ba bona mokgwa wa bophoofolo,
- 4 Le mpe tsohle tsa ho nkutlisa bohloko,
- 5 Hoba ke be kgutsana tswadi ba ntshiye lepalapaleng,
- 6 Ba ntshiye lefatsheng la ho fina phatla sehloho,
- 7 Fatsheng le bodila, fatshe le rarileng methapo phatleng,
- 8 Masisapelo a lemo tseo ho a nahana ke ho ithuela tshotleho,
- 9 Mapalesapelo a maoba ho nna ke toro ya bosiu,
- 10 Ha ke hopola a fetileng matsatsi ke a tsitsipana,
- 11 Ho a hopola ke tshenyo ya nako dijo nka mpa ka di tlatla disiu,
- 12 Nka mpa ka ba thusa mathateng ka lesa ho boborana,
- 13 Bobe bohle ba bona ke bo fe mosa le lerato ho di metsa,
- 14 Hoba ha e le ho ba swetsa, le hanyane nke ke ka ba swetsa.

- 5.1 Bolela bokgabo bo hlahang molathothokisong wa 1. (1)
- 5.2 Ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng melathothokisong ya 10 le 11? (1)
- 5.3 Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 4, o be o fane ka bohlokwa ba bona. (3)
- 5.4 Fana ka mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 7 ka tshebediso ya mantswe ana, 'fatshe le rarileng methapo phatleng'. (1)
- 5.5 Ke thuto efe eo re e fumanang thothokisong ee? (2)
- 5.6 Tshohla bohlokwa ba tshebediso ya lentswelekgohledi, 'boswele' le sebedisitsweng molathothokisong wa 3. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore bophelong **kgutsana ho phela e marapo a thata**. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Taba ya monnamoholo Kgwiti e ntse e dutse Tsietsi ha bohlokwana. O ne a hopotse hore monnamoholo o tla rarolla qaka ena kaha a mo tseba e le kgeleke, e le kgalala, mme a bonahala a tseba dintho tsohle tsa lefatshe. Empa monnamoholo o mo thatafalleditse le ho feta. O bua ka baruti.

Maobane e ne e le Sontaha, mme ba ne ba ile kerekeng. Moruti Ditabe o ne a ruta ka monna e mong ya neng a bitswa Jobo. Ho thwe monna eo e ne e le morui e moholo. Ho thwe ka baka la meleko ya Satane, o ile a lahlehelwa ke tsohle tseo a neng a na le tsona. Ho thwe Satane o ne a mmatla matleng empa a sa mo fumane. Ho thwe Satane o ne a mo kopile ho Modimo. Ho thwe Modimo o ne a itse a ka mo hloko-fatsa ka hohle, empa a baballe moya wa hae. Taba ena Tsietsi o ile a utlwa e mo thatafalla haholo. Na Modimo a ka fana ka motho wa hae, a mo fa Satane? 5 10

Tsietsi o ne a itse o tla ya botsa moruti Ditabe taba ena empa moruti Ditabe ke motho ya bohale, ya sa nkeng taba ya bana. Yena ha a tshwane le moruti Moshebi. Hoja moruti Moshebi e ne e le moruti wa kereke ya bona, ho ne ho tla ba monate haholo. Yena o rata moruti Moshebi. 15

Dikolo di kwetswe, mme bana ba bang ba etela beng ka bona. Tsekiso le Dibakiso ba etela habo mmabona.

- 7.1 Bolela hore ke eng e dutseng Tsietsi ha bohlokwana temeng e ka hodimo. Sheba mola wa 1. (1)
- 7.2 Ke ntlha efe temeng e totobatsang hore mongodi ke modumedi? (1)
- 7.3 Ho hlahella ha moruti Ditabe qotsong ena ho re tjobela pele tabeng efe e ileng ya hlaha bukeng ee? (1)
- 7.4 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Tsietsi le bomotswalae Dibakiso le Tsekiso? (1)
- 7.5 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sollisa monnamoholo Kgwiti nahathote? (2)
- 7.6 Ke ketsahalo efe tlhekelong ya buka eo e leng sesupo sa hore bophelo ba Tsietsi bo tlo aparelwa ke mathata? (2)
- 7.7 Hlalosa hore ke ketsahalo efe e nyallanang hantle le maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' o ipapisitse le leeto la Tseleng le Tsietsi paleng ena. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

<p>Tsatsi ke la Mantaha. Batho bohle ba tletseng ho tla sebetsa ka mofufutso wa phatla tsa bona ba mesebetsing ka ho fapana. Ba bang ba diofising, ba dutse ditulong tse mabotjhibotjho, ba tshwere dipene ba neta pampiri ka tsona. Ba bang ba eme ka pela barutwana ba hlooho di thata, ba leka ho ba bontsha tsela e ba isang leseding. Ba bang ba mebileng, ba kganna dipalangwang ka mefuta ya tsona, ba habile ho phetha mabaka a bohlokwa a bophelo. Ba bang, dihase, ba mekoting, ba leka ho fatela bana ba bona bophelo. Ba fatela lefatshe bophelo. Lena ke letsatsi la mosebetsi ho mosebeletsi e mong le e mong. Ke lona letsatsi la mofufutso.</p>	5
<p>Le ha ho ngodilwe ho itswe motho o tla phela ka mofufutso wa phatla ya hae, ba bang ba dumela hore dithoto ke lefa la ba bohlale, mme ha bona ke ho kotula moo ba bang ba jetseng. Bao he, ha ba ikgathatse ka ho theohela ha ba bang ba theohetse. Hosane ba tla heletsa ofe mokolokotwane o ikgaetsweng ka thata ke monnga wona? E mong wa batho bao ke Tjhaile Sekolokoto. Tjhaile ke yane e motsho, e mokgutshwanyane, ya phatla ekang terekere. Ke yena motho wa Mohanuwa. Ho ya kamoo meralo e radilweng kateng, eka ba tlamehile ho oroha ba le babedi.</p>	10 15
<p>Eka moo ba leng teng ha e le Mantaha tjena, ba tlamehile ho ba babedi. Eka moo ba leng teng ho tshwanetse hore ebe ba badile kgapo ya bona ya mafelo a beke, ba inwella dintho tse mona tse nowang, ba a ithabisa.</p>	

- 7.8 Moleng wa 15, mongodi o bolela eng ha a re, 'eka ba tlamehile ho oroha ba le babedi'? (1)
- 7.9 Dipakeng tsa moruti Moshebi le Mmantsoteng ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 7.10 Akaretsa se ileng sa etswa ke Tsietsi le Tsipane nakong eo ba neng ba entse lepolesa motshwaruwa wa bona. (2)
- 7.11 Ha o lekola Mohanuwa, o bona e le mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa ka lebaka. (2)
- 7.12 Bolela ketsahalo e neng e etsahale ka kerekeng e neng e totobatse hantle hore Tsietsi o leqoophe. (1)
- 7.13 Nakong eo lemulwana la Mohanuwa le hlaselang Tsietsi le Tseleng mme ho kgabola dithunya morung, re le babadi re tshoha hore ba ka nna ba bolawa. Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)
- 7.14 Tshohla ketsahalo e nyallanang hantle le theho ya lebitso la Kgephoha. (2)
- 7.15 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Mohanuwa ya ho boulella Tsietsi ha a se a utlwana le Tseleng. (3)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **motswalle** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Mahlasedi a letsatsi a ne a qeta ho hlaha ha ke fihla ka tlong. Jwalo ka ha ke ne ke ya sedibeng ha ke a tsotella ho sheba hore mosadimoholo o kae, ke fihlile ka siya nkgo mohaolwaneng ka titimela moo ntlo e tjang. Le dikobo ke sa di alola. O ne a tlwaetse ho tsoha pele ho nako eo, kelello ya ka ya mpha hore mohlomong o se a tsohile ho etsa mesebetsi e meng. Ha ke le tseleng ka re haeba mohlomong mosadimoholo a ke ke a tla ka moreneng, o tla utlwa ka nna. Etswe batho ba motse ona ba ne ba sa mo etele le ho mo etela, ha ho na motho ya tla ikgathatsa ho mo tsebisa, ke nna ya tla mo qoqela. 5

Ha ke fihla kgotla, batho ba ne ba se ba phuthehile ka bongata. Ka ema pela sehlotshwana sa banana ba bang bao re neng re ka ba dilemong tse lekanang. Mona le mane o utlwa batho ba bua empa motho ka mong a buela fatshe, erekaha ke letshwele la batho, ba etsa lerata le leholo. 10

O utlwe mong a re: 'He re kgathetse ke boloi ba motse ona, ha ba bolawe hobane le bona ha ba tshabe ho bolaya.'

E mong le yena a fetole: 'Ke kgale ke bolela ke re mosadimoholo enwa o tsomaditse bohata, ke motshetshele.' 15

- 9.1 Ke mang 'nkgono' eo Diepollo a buang ka yena temeng ee? (1)
- 9.2 Ho ya ka tema, bolela lebaka le neng le etsa hore baahi ba Habuasono ba se ke ba rata Motsokapere. Sheba mola wa 6. (1)
- 9.3 Diepollo o ne a ilo etsa eng moreneng? (1)
- 9.4 Bolela ketso ya Leemisa e sitisitseng Diepollo hore a fumane mme wa hae. (1)
- 9.5 Ho fihla ha Diepollo ha Habuasono, a fumana motse wa nkgono e se e le dithako, ho re hetlisa morao ketsahalong efe e kileng ya tshosa Diepollo? (1)
- 9.6 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Diepollo le Dikenkeng? (1)
- 9.7 Ke ketsahalo efe tlhekelong ya buka eo e leng sesupo sa hore Diepollo o tlo fetoha *hloma* o *hlomolle*? (2)

9.8 Hlalosa hore maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' a iponahatsa jwang paleng ena, o ipapisitse le leeto la Diepollo la ho batla batswadi ba hae. (2)

9.9 Na o dumellana le mongodi mohopolong wa ho re baloi ba bolawe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Ekare nka kgutlisa matsatsi, hore ebe ha re ya Mangaung re tsamaye ka tsela esele. Ha ho fetole letho hobane kajeno ha ke na monna, ke tshwana le mohlolohadi.

Eitse pele re kena Makeleketla ra kopana le mapolesa a entse thibella ka ntle le toropo. Zeblon o ne a tlakasela sa dinyane la ntja le siilwe serameng sa mariha. Ho ne ho se na ntho eo re ka e etsang. Ka loring ke ne ke dutse dipakeng tsa Zeblon le mokganni. Moo ke dumelang hore re tsielehile ha re na boikgethelo ha e se feela hore a inehele, ka utlwa lemati le ikgahlela pela ka. A bitswa ka ntle monna wa Mosotho. Ha ke re mahlo tloha a be a nyonyobela morung o pela tsela, ka nako eo mapolesa a be a thunya bohlaswa a lelekisa Zeblon ka morung. Ha ba ntse ba lelekisa Zeblon, Selatola a e kgotla lori ra kgola phalo. Ntho e tla o makatsa ke hore mapolesa a tsebile jwang hore re nkile tsela eo. Ha lori e ntse e sutsa moya wa ka o ne o sa phomole, ke ne ke ipotsa hore na ebe ho etsahetseng ka Zeblon. Ho ne ho le molemo ho tseba hore o tshwerwe o felletse ntlwanatshwana kapa o felletse thapong, ho feta ho se tsebe moo a leng teng. Ke utlwile ho kgabola ha dithunya, ha ke tsebe le ha e ba ho na le tholwana e mo nepileng.'

9.10 Nakong eo lori ya boZeblon e neng e fihla thibellong ya mapolesa ha ba ne ba le palehong, re le babadi re tshoha hore ba ka nna ba tshwarwa. Hlalosa lewa lena la bongodi. Sheba mola wa 3. (2)

9.11 Sheba mola wa 14 mme o bolele hore ke karaburetso ya mofuta ofe e sebedisitsweng moo. (1)

9.12 Ha o lekola Dikenkeng, o bona e le mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.13 Totobatsa kgethollo e bonahalang tliniking eo Diepollo a neng a sebetsa ho yona Moemaneng. (1)

9.14 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho etsa hore Diepollo a kgone ho fetola lenane la bakudi ba neng ba emetse ho fumantshwa diphio? (2)

9.15 Dipakeng tsa Mmamoletle le Dikenkeng ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Diepollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.16 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Mmapelepele ya ho hana ha Lemisa a rekisa dikgomo bakeng sa ho fumana tjhelete ya ho ruta Diepollo. (3)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **mme** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake****TEMA YA E**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Ha wa ho reng ha a ne a ka botsa hore motho enwa ha a bitswa Mme tjena bitso la hae hantlentele ke mang, ke wa ha mang, o tswa kae, ha ho motho ya neng a ka e araba potso eo. Haesale ho tloha mohla a neng a fihla a dula ha Lesole, mohatsa Lesole a mo amohela ka lekgonono, o ile a ratwa ke bohle, esitana le yena enwa mohatsa Lesole. Ha Lesole ho ne ho se ho tloha batho, ba tlleng ho tla kopa thuso ho Mme. Motho enwa o ne a tseba meriana le ditlhare tsa Sesotho, tseo ba bangata ba seng ba sa di tsebe. Ka tsatsi le leng ngwana wa mosadi e mong o ne a futuhelwe ke letshollo le makatsang. Ke a kgolwa o ne a na le dikgwedi tse hlano feela. Ngwana a iswa dingakeng, batho ba theosa ba nyolosa, ba fuwa meriana, ngwana a se a le mofubedu disanthaong ke lemao, empa letshollo le sa fele, batho ba se ba sa tsebe hore jwale ba tla etsang.

5

10

Mosadi enwa ka tsatsi le leng a tla fapohela mona ha Lesole, a tllilo adima tjhelete ya ho isa ngwana sepetlele se seng ka Kgauteng, moo a utlwileng hore ho na le ngaka tse hlwahlwa tse ka nnang tsa thusa.

- 11.1 Ho ya ka tema, bolela lebaka le neng le etsa hore Mme a ratwe ke bohle. Sheba mola wa 4. (1)
- 11.2 Bolela lebaka le neng le etsa hore Masesi a thabe ha ho na le lefu hahabo. (1)
- 11.3 Ho fumana sepatjhe se nang le tjhelete ha Dikeledi komponeng, ho re tjobela pele tabeng efe e ileng ya hlaha bukeng ee? (1)
- 11.4 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Dikeledi le Tsekiso? (1)
- 11.5 Nakong eo Mmateboho a neng a isa Mme lapeng la hae, re le babadi re tshohela hore sephiri sa Mme se ka tloha sa utullwa. Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)

- 11.6 Hlalosa hore maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' a iponahatsa jwang paleng ena, o ipapisitse le diketso tsa Mmateboho. (2)
- 11.7 Bolela hore ke eng eo Mme a e boneng ho Mmateboho e entseng hore a se ke a itlhalosa ha a fihla lapeng la hae. (1)
- 11.8 Mmateboho ke mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Mmateboho o ne a tswe moo ho ya hira koloi e tlo lata Mme a matha sa lehlanya. E ne e re ha a bona lapeng le itseng ho eme koloi, a be a se a kena, a dumedisa.

'Ke hloka koloi kapelenyana, hle, mme.'

'Ntate ya kgannang koloi ena ha a yo. O fihlile mona a e siya, a tsamaya le bontate ba bang ka koloi e nngwe. Ke a bona ho hojana moo ba ileng,' ho hlalosa mme wa lapa 5
lena, a dutse fatshe, a ntse a hlafuna ntshwe, a e tshwella maotong a hae. Kamoo a dutseng a iketlile kateng, ho hlakile hore o tshwenngwa ke nta feela. Le ho bua ke mosebetsi o boima.

Motho wa batho a tloseletsa, a sa re salang hantle le ho re salang hantle. Ha a bona koloi e nngwe e eme ka jareteng, a kene, a dumedise, a qalelle hape. 10

'Ke hloka koloi e ka nkisetsang mme lapeng.'

'O hokae mme eo wa hao ya iswang lapeng, o tahlilwe na a sa kgoneng ho itsamaisa?'

'Ha a hole, o ka mona ka ha ausi Diseko,' a bua eka motho eo a buang le yena o a mo tseba ausi Diseko eo wa hae.

'Koloi ena ha o e bona e eme tjena, motho wa batho, ha e tsamaye le ho tsamaya, ke 15
kgale e eme mono,' ho realo mme e mong hona moo lapeng leo. Ere ha Mmateboho a tswa moo, ebe e le hona a bonang hore koloi ena ha e na mabidi, e emisitswe hodima majwe. A bona le bana ba ntseng ba bapala ka hara yona, hore ena ke kgale e sa tsamaye.

A e fumana moo a tsejwang, a se a tsamaile metse e seng mekae, motho wa batho, a 20
se a bile a tsholetse ka nqane ho mmila wa dibese.

- 11.9 Hobaneng ha Mmateboho a batla koloi a kgeleletse hakaale? Sheba mola wa 3. (1)
- 11.10 Bapisa semelo sa Mmateboho le sa Diseko. (2)
- 11.11 Ke ketso efe ya Thollo e mo hlahisang e le ntate ya se nang boikarabelo? (2)

- 11.12 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Diseko ya ho hana ha bana ba bapalla jareteng ya hae. (3)
- 11.13 Dipakeng tsa Mmisi Lekenana le Mpuse ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.14 Sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Thollo le Diseko ba se ke ba utlwana hohang ke sefe? (2)
- 11.15 Ha re lekola mahlakore ohle a bophelo ba Mme ho tloha a sa le Matatiele na re ka re ke mme wa sebele? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- [25]**

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **titjhere** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Modumo wa tshepe e ne e le o fapaneng le wa mehla. Ho ne ho utlwahala hore e letsohong la motho. O ne a e tsukutla; a e kgaruma; a e tidinya, a sa e qekise. E ne e lla e sa kgaotse; e kgabola motjha-o-tjhele. E lla e sa ema seabakeng se le seng. E ne e lla e potela ka kgutlwana sena; e lla e hlaha ka sane. E lla e leba kgorong ya moo ditsohaphora di ntseng di hulanya maoto teng. Bohale ba modumo wa yona bo ne bo fetela pelong, moo bo neng bo fihla bo e fothola habohloko. Motho o ne a iphumana a se a tloseleditse ho se mang ya itseng iu! E lile jwalo, e makaditse ekasitana le ona matitjhere, a iphumaneng a se a le tipatipa ho ya moo bana ba fotseng mela teng. E lile e otlolla mela e tswedipaneng; e kgutsisa le lona lehweshehwashe la metswalle e ntseng e sebelana bosawana. E lile ho fihlela hlooho e thetha sehohlola, e itokisetsa ho amohela baithuti le matitjhere. Ha e kgutsa, ha re tu! Kgutso!

Modumo ona wa tshepe o hlile wa utlwahala ho bohle hobane Thabure ha se motse o moholo. Ke motsana feela oo ka baka la ho ba pakeng tsa dithaba o kgobokaneng ha monatjana mme o ikadile ka matswapo ho sika le dithajana tsena tse pedi tseo baahi ba mona ba di tsebang e le Botle le Botlenyana. Ha motho o kena ka lekgalo mahlo a akaretsa motse ona ohle. Hodimo mane matswapong o bona ditshahadi tse kgolo le matlo a ruletsweng ka jwang; athe tlasana mane phuleng ke moo ho bonahalang matlo a sekwalejwale, a batlang a teteane. Mona ho mabenkele ekasitana le dibaka tse ding tsa boikgathollo.

- 13.1 Modumo wa tshepe, ho ya kamoo mongodi a o hlalosang kateng, o re hlaloesetsa eng ka semelo sa mophetwa ya e letsang? Sheba mola wa 1. (2)
- 13.2 Diketsahalo tse qotsong e ka hodimo di bohatong bofe ba poloto? Tshehetsa karabo ya hao ka ntlha e le nngwe. (3)
- 13.3 Sheba seratswana sa 1 mme o bolele hore ke karaburetso ya mofuta ofe e sebedisitsweng moo. (1)

- 13.4 Bolela dintho TSE PEDI tse ileng tsa etsa hore Tutudu a qetelle a se a sa etele moo a holetseng teng. (2)
- 13.5 Sepheo sa mongodi ke sefe ka puisano e latelang e dipakeng tsa Tutudu le Dikgapane;
'Itlhalose, he, Shakespeare.' Ke Dikgapane eo.
'Keng o sa re Ntsane kapa Mofolo?' (2)
- 13.6 Dipakeng tsa Tselapedi le Dikgapane ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Tutudu? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.7 Sheba mola wa 8 mme o bolele hore ebe ho a kgolweha hore modumo wa tshepe o ka etsa hore matitjhere a hle a le tipatipe jwalo ka bana ba sekolo ha ba siilwe ke nako. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Ha e le Dikgapane o ne a hlwedisa a sa tswa hlwedisa. A lakatsa hore shwalane e tshware ka pele tsatsing leo hobane a ne a labalabela ho patwa ke lefifi la bosiu ho tle ho se be motho ya mmonang ha a tswa moo ha Tutudu. Leha a ne a bonahala a kgathatsehile hakaalo, nnete o ne a ferekane ho feta ho tshwenyeha. Pelo e ne e otlela hodimo sa ngwana ya tshwerweng ke letswejana. Hlooho yane ya motshehare wa mantsiboya yona e ne e thotse tu! Hantlente e ne e nketswe sebaka ke ditshepe tse tidinyang di sa kgaotse fubeng sa ngwana enwa wa batho. O phethile thomo ya pelo ya hae, mme o e phethile ka bokgabane. Kajeno o tla robala boroko, e bang ntho e jwalo e teng. Empa hosasa teng? Jo! Ha a nahana tsa hosasa ho re a ipolaye. Empa a ka ipolaya jwang e le mohale? Kajeno o furalletse lefifi; o tatamalletse kganyeng. O e hlanakile sesadi mme o e hlotse. 5 10

Hoba a fihle moo ba buile ka sena le sane pele a kena tabeng. Le yona o hlile a leka ho e kekoloha, empa a qetella a e tobile.

'Thebe o bitsitse kopano mane Letsheng eo sepheo sa yona e leng ho kenya setjhaba sa Thabure moya le ho o senya ho sona. Jwale nna ke ne ke kgethilwe hore ke be ya tla hlaloesetsa setjhaba ka bobbe ba hao. Empa seo se ntlhotse.' 15

Ditaba tsena di fihletse Tutudu jwalo ka motho ya ntseng a di lebelletse. O ne a ithutile hore bophelo ke moruhadi o kotsi. Ha sehlahla se sisinyeha, o qwaye hobane o sa tsebe se ka mora sona. Ka baka leo a tadima Dikgapane pakeng tsa mahlo motsotso o molelele. A utlwa a e na le pelaelo. Maikutlo a mang a re a hle a mo leleke hanghang. A sheba fatshe. Ha a phahamisa mahlo a teana le a Dikgapane, mme eo a sisinyeha jwalo ka motho ya tla sadisa hantle. Tutudu leleme la mpa la sitwa ho phetha taelo ya pelo. Moo a reng o tla re, 'Tsamaya,' a ikutlwa a itse 'Dula.' 20

- 13.8 Sheba mola wa 3 mme o bolele hore Dikgapane o ne a behwa ke eng ha Tutudu. (1)
- 13.9 Taba ya hore boThabang ba se ke ba mamela Ntefeleng nakong eo a ba thibang hore ba se ke ba tjhwatla ha Tutudu, e re tjobela pele tabeng efe? (1)
- 13.10 Bolela lebaka le neng le etsa hore Seipobi a thabele dikopano tsa hae le Tutudu. (1)
- 13.11 Ke mofuta ofe wa kgohlano o totobatswang ke ketso ya hore Tutudu a re Dikgapane a dule ha a ne a batla hore a tsamaye moleng wa 24? (1)
- 13.12 Ke ka lebaka la eng ha Thebe a ne a hloile Tutudu ka tsela eo a neng a mo hloile ka yona? Bolela mabaka A MABEDI. (2)
- 13.13 Nakong eo boThabang ba neng ba hlasela ha Tutudu, rona babadi re tshohela Tutudu. Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)
- 13.14 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Thebe ya ho rekela bana ba sekolo jwala. (3)
- [25]**

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore '**Bolotsana bo ja monga bona**'. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa tshomo ya 'Senannapo'. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I**NTWA YA BAROLONG**

- 1 Thoane e tswile majweng, thabeng,
- 2 E tswile bale ba bolotse,
- 3 Bale ho bolotse ba Lewelewele.
- 4 O binne pitiki hodima mohlaba.
- 5 Selepe se madi sa Ramakakane,
- 6 Se thipa e bohale.
- 7 Hodiotswana labo Ramakakane,
- 8 Se thipa e bohale.
- 9 Hodiotswana labo Ramoretlo
- 10 La otlala Morolong,
- 11 La mo apesa ka dipheo,
- 12 Lephatshwa la Mmatau wa Bakgatla.

- 15.1 Ke mang ya neng a boloditse? (1)
- 15.2 Ho latela diketsahalo tse ka hara dithoko, na sehlooho sa tsona se nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.3 Hlalosa hore diketsahalo tse ka hara dithoko di nnetefatsa maele a reng: 'Di ya ha Mahlatsi di ya ka bohlale' ka mokgwa ofe. (2)
- 15.4 Fana ka moelelo o otlohleng wa 'La mo apesa dipheo'. (1)
- 15.5 Ke ofe morabe o neng o hlasetse Barolong? (1)
- 15.6 Hlalosa karaburetso e botjwang ke mantswe ana:
'Hodiotswana labo Ramoretlo
La otlala Morolong' (2)
- 15.7 Hlalosa hore 'Se thipa e bohale' (molathokong wa 8) ke phetapheto e diehisitsweng ka tsela efe. (2)

15.8 Hlakisa lebaka le neng le etsa hore Thoane a futuhe ha ho boloditswe. (2)

15.9 Sekaseka tshebediso ya lebitso la 'Thoane' dithokong tsena. (3)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

PHIRI LE MOTHO

Ba re e ne e le Phiri a ntse a sela. Ka bomadimabe a tshwaswa ke sefi. Phiri a leka ho itshwasolla empa a hloleha, a ka a re o phekgenyaka le ho loma sefi sena empa a hloleha ho ipholosa. Qetellong a inehela Phiri. A ipolella hore o tla mpe a emele mofeta ka tsela.

Phiri ha a ntse a kokometse ka hara sefi a se a bile a lapile, lephako le uba, ke ha ho feta phokojwe. Phiri a re: 'Phokojwe ngwaneso, ha o sa nthusa wa mpa wa ntshwasolla? Ke tshwasitswe ke sefi sena mme ke lapile ebile ke nyorilwe.'

Phokojwe ka bohlaiana a araba: 'Ke a hana monna, Phiri. O batla hore ha ke qeta ho o pholosa o ntje.' Phiri a leka ho qekisa Phokojwe, empa Phokojwe a hana a iphetela. Kamora nako e sa fediseng pelo ha feta motho. Motho ha a bona Phiri a tshwasitswe ke sefi a mo qenehela mme a atamela. Phiri a be a se a hoeletsa: 'Hela monna wa heso, a ke o nthuse hle kgabane o ntshwasolle, sefi ke sena se ntshwasitse.' Motho yena a araba ka hore: 'Ebe o ke ke wa ntja ha ke qeta ho o tshwasolla, ke o pholosa?'

Phiri a re: 'Tjhe monghadi, nke ke ka o ja lekgale, ke a hlapanya monna wa heso. Ke a o tshepisa ke re kannete setsweng ke hole.' Motho a tlosa tshepe e neng e notlelletse Phiri mme a mo tshwasolla lerabeng leo. Phiri a tswa ...

15.10 Bolela bothata ba Phiri. (1)

15.11 Ntle le Tshwene, ke baphetwa bafe ba bang bao Motho a ileng a nnetefatsa maemo ho bona? Fana ka a le mong feela. (1)

15.12 Hobaneng re ka re Phiri ha a na teboho? (1)

15.13 Ke mophetwa ofe ya hlahang a le bohlale ho feta ba bang tshomong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.14 Nnetefatsa taba ya hore Phiri ke sethoto. (2)

15.15 Nakong eo Phiri a tswang moo a neng a tshwasehile, re le babadi re tshohela motho ya mo thusitseng hore a lokolohe (moleng wa 17). Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA LE THAKGISWE' – M Leduma

Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore **lerato la leruo** ke mohlodi wa bottle le bobe. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA SE BOYA BA NTJA' – PM Ramathe

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA K

MALESHWANE:	Empa ntate o se lebale hore Lesodi ha e sa le ngwana jwalo ka pele. O a hola le yena.	
PELA:	Wee! O se o mo hodisa kajeno?	
MALESHWANE:	Ha ke mo hodise, feela ...	
PELA:	Feela ya eng hobane ke moo o se o mo etsa monnanyana kajeno?	5
MALESHWANE:	Bona mona monnamoholo, e se ka re ha ke o hlompha ka ho buisana le wena hantle, yaba o bolela ha ke hodisa ngwana!	
PELA:	Helang, jwale o tonatonela nna mahlo? O tella hampe hakaakang Maleshwane.	
MALESHWANE:	Esale o kena mona ke ntse ke bona hore ...	10
PELA:	Tlohela kwana! Ha o lle madi ngwanana ke o jwetse! Ha o lokela ho kgalemela ngwana, o bolela kamoo a hodileng kateng? O batla ho ntellisa ka ngwana eo, ke ntse ke bona hore ke wena ya mo kenyang moyo? Hm!	
MALESHWANE:	Ntate Pela ako kgaohane le nna ka ngwana enwa wa hao ya o hlotseng le wena!	15
PELA:	O tla ntlhola hantle ho se tjena. Ke ilo robala nna, hobane ke a bona o batla ho itlhakolela ho nna ka ho se tsebe ho ba mosadi le motswadi ... Sala o ntse o qhibidiha moo! ...	

- 17.1 Kgohlano e pakeng tsa Pela le Maleshwane qotsong ee, e mabapi le eng? (1)
- 17.2 Mantswe ana a Maleshwane, 'Empa ntate o se lebale hore Lesodi ha e sa le ngwana jwalo ka pele ...' a re tjobela pele ketsahalong efe? Sheba mola wa 1. (1)
- 17.3 Ke bohato bofe boo Lesodi a ileng a rera ho bo nka ho qoba ho tobana le batswadi ba hae ka taba ya ho nyala? (1)
- 17.4 Tema e ka hodimo e mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 17.5 Hlalosa phapano ya mokgwa wa kgodiso ya bana e teng dipakeng tsa Pela le Maleshwane. (2)
- 17.6 Hlalosa sepheo seo Pela a neng a botsa Lesodi ka sona hore ha a ikemiseditse ho nyala tjee, ebe o na le dikgomo na. (2)
- 17.7 Seholla puo ya Pela ya hore a re Maleshwane ha a lle madi. Sheba mola wa 12. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA L

LESODI:	Ka ba ka thaba, banna! Ke kopane le wena hantle moratuwa. O tsebile jwang hore ke tla feta moo?	
KGASIANE:	Le nna ke kopane le wena hantle abuti Lesodi, mme ke tla ke ntse ke rapela ka pelo hore eka nka kopana le wena.	
LESODI:	Empa ha o a thaba Kgasiiane moratuwa, molato keng?	5
KGASIANE:	Ke tloha lapeng mane e le ha ho fihla batho ba bang, bontate ba bang tjena, bao ke sa ba tsebeng.	
LESODI:	Ke a kgolwa ke bontate, ba tlile lapeng mono ka taba yane ya rona, akere?	
KGASIANE:	Lesodi hobane ke a o rata, feela ha ke batle ha o ka wela tsietsing o sa hlokomele.	10
LESODI:	Empa hobaneng Kgasiiane? Keng?	
KGASIANE:	Mantswe a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: Nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho. Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: ha se boya ba ntja e o lommeng.	

- 17.8 Ke eng e re bolellang hore ke tlwaelo hore Lesodi le Kgasiiane ba kopane sebakeng see? (1)
- 17.9 Bolela lebaka le etsang hore Kgasiiane a fetohela Lesodi malebana le geto ya bona ya ho nyalana. (1)
- 17.10 Sehlo se utlwahalang puong ya Lesodi ke sefe? Tshehetsa karabo. (2)
- 17.11 Hlakisa ketsahalo E LE NNGWE e bakang tsitsipano tshwantshisong ena. (1)

- 17.12 Sepheo sa baeti ba tlileng habo Kgasiane ke sefe? Sheba mola wa 6. (1)
- 17.13 Re ka re Mmaleshwane ke seapadi se tshatshisa kapa se sepapetlwa, ho latela dipuo le diketso tsa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: Kgasiane ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantsiso ena. (3)
- 17.15 Mongodi o hlahisa mookotajana wa 'thetso' ka tsela efe sengolweng see? (2)
- [25]**

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore **ho hloka botsitso** ha motho ho mo lebisa tshenyehong ya bophelo ba hae. Tshohla mohopolo ona o itshetlehile ka diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MAPETLA:	<p>Mafotholeng mona ke hlahetse teng ebile ke tsofalla teng. Tsa teng le tsa ka mathoko ke di tseba ka botlalo! Ke tseba le kamoo Pitso e leng lenyekathipa kateng. Empa le ha ho le jwalo kajeno ho buuwa ka mora wa hae Molefi ya sebetsang diofising tsa mmuso. Ruri thuto e tseba ho tumisa mehofe! Na nka be ke se ke tlohela feela tjee? Lekgale! Maemo a Molefi a ke ke a tlotlolla a ditloholwana tsa rona ka mokgwa tsela e tjena. Ke lokela ho hlokomela hore Molefi o duba thankga bophelong ba hae bohle. E re ke ye habo mane ke yo di fofonela le hona ho di fonoka ha ho hloka hla.</p> <p>Ke tla fihla ke itahisitse e le hore ba tle ba kgone ho nya matsete. Butle! Ere ke late molamu wa ka ka mane ka ntlolong ke tswe ke iqeka. Itjhu! Mangole le seholoholo tsa tla tsa nkgola. Banna! Ha o tshaba o tshabe boqheku! Ako bone kamoo ke tsamayang habohloko kateng. Empa le ha ho le jwalo, ho fihla ke sa tla be ke fihle. Eke! Ke ona. Ere ke hle ke leke.</p>	5 10 15
TAKADIMANE:	<i>(O fihla habo Molefi ya dutseng le Disebo ka ntlolong ya jwang e ruletsweng ka makgethe ke seahihadi sa seithatihadi sa motho.)</i> Ka ntlong! Ho a kenwa?	
DISEBO:	Helang basadi! Haeka ke lentswe la Takadimane? Kena Motshoeneng!	20
TAKADIMANE:	Dumelang ka tlong! Banna, ho neneng ke kokota! Feelha ha se feelha banna, ke a kgolwa le ne le tshwere moqoqo o monate ...	

- 19.1 Molato wa Molefi eo ho buuwang ka yena, ke ofe? Sheba mola wa 6. (1)
- 19.2 Fana ka seapadi SE LE SENG seo e neng e le motswalle wa sebele wa Molefi ho tswa qotsong. (1)
- 19.3 Sehalo se utlwahalang puong ya Mapetla ke sefe? Tshehetsa karabo. Sheba mola wa 2–3. (2)
- 19.4 Tema e ka hodimo e mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 19.5 Hlalosa phapano ya maikutlo e teng dipakeng tsa Pitso le Mojabeng mabapi le ho lokisa bophelo ba Molefi. (2)

- 19.6 A ko bolele ketsahalo E LE NNGWE e bakang tsitsipano tshwantshisong ena. (1)
- 19.7 Qeto ya Molefi ya ho hlala Montsheng, e re tjobela pele ditabeng dife tsa tshwantshiso ee? (1)
- 19.8 Hlahisa mookotajana wa 'lerato' tshwantshisong ena. (2)
- 19.9 Seholla diketso tsa Ngatane tse lebisitseng tshenyehong ya bophelo ba Molefi. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MOLEFI:	Ha e le bona bophelo bo thata, bo naka di maripa. Ha e le hantlente ho phela ke eng? Hobaneng ha motho a tlišitswe lefatsheng ho tla phela? Ha e le hantlente motho o lokela ho phela jwang e le hore a tle a kgotsofatse ba bang lefatsheng? Na ke tshwanelo hore motho a phelele mathata lefatsheng? Hobaneng ha nna ke rapela bosiu le motsheare empa ho se phetoho ya letho bophelong ba ka? Ako bone, hona jwale Morongwe o mpeteditse ngwana eo eseng wa ka. Ebile matsatsing ana Morongwe o botjholotjholo. Ako re nke ke yo mmotsa ditaba tsa maobane bosiu. (O kena ka kamoreng moo Morongwe a robetseng teng.) Morongwe, maobane mantsiboya ke letseditse sepetlele, mme ka utlwa ho thwe o ofile ho tloha Labone. Ako mpoelle hore na bosiu ba Labone le ba Labohlano o ne o ile kae? ... Morongwe! Haeka tjee o thotse empa ke ntse ke bua le wena molato ke eng?	5
MORONGWE:	Ke mang ya reng nna ke ne ke sa ya mosebetsing?	10
MOLEFI:	Ke mooki ya ileng a arabela mohala nakong eo ke neng ke letseditse sepetlele!	15
MORONGWE:	Molefi, ebe o qetitse ho mpua hampe le baokinyana bao ba hao! O nkgella fatshe hakaakang! O se ke wa ba wa nahana hore nna ke tswana le ausiao yane wa lefetwahadi! O nahana hore ke ha e ba ke ne ke ile kae? O se ke wa ntubela le ho nketsa letakatse!	20

- 19.10 Kgohlano e dipakeng tsa Molefi le Morongwe qotsong ee, e mabapi le eng? (1)
- 19.11 Seabo sa bohale ba Morongwe ke sefe qotsong ee? Sheba mola 18. (2)
- 19.12 Ho latela dipuo le diketso tsa Mojabeng o ka re ke sebakadi se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.13 Fana ka matshwao A MABEDI a tiisang hore ditaba tsa tshwantshiso ena di etsahala mehleng ya demokerasi. (2)
- 19.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: 'Molefi ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya?' Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantshiso ena. (3)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore lerato la tjehele ke mohlodi wa botle le bobe. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

TSIETSI:	Matsatsi a a loyana, monna Thape ...	
THAPELO:	(<i>O mo kena hanong.</i>) Tloha mona! Ako tswe ka taba hle, monna, o tlohelle ho nkisa kwana le kwana tjena jwalo kaha eka ke ntho e sa tlalang. Taba di mahlong ho wena mona, mme leha ho ka ba ha thwe ntho di a tshwana ntho e kgolo eo o lehang ho mpatela yona.	5
TSIETSI:	Atjhe, mohlomong letsatsi la kajeno ha se la ka, moshana ntate.	
THAPELO:	Monna, ha esale o le nyaile la ba la koloba ho tloha ha o ne o fihla kwano mosebetsing hoseng hona. Seo ke sesupo sa hore ho thata ho a nyolosetsa kamoo, mme ya se nang sekaja mmae a tele. (<i>O sisinya hlooho.</i>) Mokgwa hao ke o tseba o le lehehle, o sa kgutsa jwalo ka nqalo ya bafu tjena!	10
TSIETSI:	Ha ke tsebe ke hlalose jwang jwale, hoba ha ho nnete e fetang ena eo ke seng ke o jwetsitse yona.	
THAPELO:	Tjhe, ha re di tlohele di hole mmoho ha eba eo ke yona nnete ya mmakoma. Feelala leha ho le jwalo, ke sa ntse ke na le kgwao ho sena seo o sa tswa ntjwetsa sona, moshana ntate, mme ha ho kang le teng ha o sa batle ho phunya seso hore se tswe boladu. Ke tshepa hore o tla nya matsete mohla pelo le maikutlo di o dumellang ho etsa jwalo.	15

- 21.1 Mantswe ana 'Matsatsi a a loyana, monna Thape ...' a re bolella eng ka maemo a ditaba tse amang bophelo ba Tsietsi? Sheba mola wa 1. (2)
- 21.2 Bolela dintho TSE PEDI ka hare ho tshwantshiso tse re nnetefaletsang hore diketsahalo di etsahala mehleng ya demokerasi. (2)
- 21.3 Sehalo se utlwahalang puong ya Tsietsi moleng wa 6, ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.4 Ke phetoho efe e bileng teng bophelong ba Tsietsi kamora ho nyaolwa mosebetsing? (1)
- 21.5 Hlalosa hore qotso e ka hodimo e mothating ofe wa poloto. (2)
- 21.6 Hlahisa mookotajana wa 'bobodu' tshwantshisong ena. (2)
- 21.7 Seholla dipuo tsa Naledi ho Tsietsi kamora hoba Tsietsi a lahlehelwe ke mosebetsi. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

MMABATHO:	(O shebahala a sa thaba) Ke a ipotsa hore ho tlike jwang hore o qetelle o ahetse mantswe a ka lesaka, Mohlouwa.	
MOHLOUWA:	Ke ile ka jella tshisinyo ya hao masapo a hlooho, Mmabatho, mme ka mora moo yaba ke nka qeto ena ke sa qeaqee le ho qeaqea. Ha ke batle hore ka moso mona o be o ntjoditsa ka hore ke nyatsa maikutlo a hao.	5
MMABATHO:	Feela phalo e sa ntse e eme le lesemela ho nna mona. Hohang ha ke utlwisise hore hobaneng o sebeditse ditaba ka pelenyana tjena, hoba o ne o eme ka lerapo thabeng ha ke ne ke sisinya hore o tebele dikebekwa tsena tsa bomatjekelane mosebetsing.	10
MOHLOUWA:	O tjho jwang jwale, mme? Hona keng eka ha o a thaba tjee?	
MMABATHO:	Ha se hore hakaalo ha ke a thaba, feela hoja ke hlatswehile qati hore ebe o kgonne ho nyaola Tsietsi mosebetsing, empa ke makatswa ke hore o tlohetse Thapelo morao. Ha ke re nonyana tsa siba le le leng di fofa mmoho?	15
MOHLOUWA:	Se tatele moro nama e eso butswe, Mmabatho. Mokgwaka ke e ke rate hore ke sebetse ditaba ka manane hore ke se iphumane ke ikentse tshotso dinaleng. Etlare ha nako le motsotso di dumela ke tla bona ka ho feta hore ke etsa jwang ka Thapelo.	

- 21.8 Qotsa mantswe a re tsebisang hore Mholouwa o hlile a nahanisisa qeto ya hae malebana le ho tebela Tsietsi mosebetsing pele a e phetha. (1)
- 21.9 Molemo wa tshebediso ya ditaelo tsa sethaleng (nantswe a ka masakaneng) moleng wa 1, ke ofe? (1)
- 21.10 Bolela dintho TSE PEDI tse beladitseng Tsietsi hore Naledi o se a kene dikamanong tsa marato. (2)
- 21.11 Hlalosa seabo sa bana ba Naledi le Tsietsi molapolotong wa tshwantshiso ena. (2)
- 21.12 Re ka re Mmabatho ke seapadi se tjitja kapa se sepapetlwa, ho latela dipuo le diketso tsa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.13 Tshoso e neng e etswa ke Naledi ho Tsietsi ya hore o tla mo siya ebang a sa ntlafatse maemo a lelapa la bona, e re tjobela pele ditabeng dife tsa tshwantshiso ee? (1)
- 21.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: 'Naledi ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya'? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantsiso ena. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80